

державних ресурсів і зростання життєвого рівня населення. Дослідження показують, що багато найгостріших соціально-економічних проблем деколи виникають із-за невчасного прийняття коригувальних заходів, у тому числі і законодавчих, відсутності належної дії з боку вищих державних органів. Між тим в державі про місце економічної безпеки в системі управління владні структури, на жаль, згадують нечасто.

При аналізі наукових розробок про зміст такої економічної категорії, як економічна безпека, важливо звернути увагу на її подвійність: вона є умовою існування індивідів і спільнот й одночасно результатом їх діяльності.

Отже, в контексті даної проблематики та аналізу останніх досліджень і публікацій, під поняттям економічної безпеки розуміють сукупність умов, за яких зберігається здатність країни підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати національні економічні інтереси і протистояти зовнішнім економічним загрозам, повністю використовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці.

Вивчаючи дану категорію можна також стверджувати, що економічна безпека країни повинна забезпечуватися, насамперед, ефективністю самої економіки, тобто, поряд із захисними заходами, здійснюваними державою, вона повинна захищати сама себе на основі високої продуктивності праці, якості продукції тощо; забезпечення економічної безпеки країни не є прерогативою якого-небудь одного державного відомства, служби, вона має підтримуватися всією системою державних органів, усіма ланками і структурами економіки.

Таким чином, перспективним є подальше наукове дослідження питань, пов'язаних з національною економічною безпекою, її роллю та змістом.

Перспективи реформування нового кримінального процесуального законодавства

Мірковець Д.М., кандидат юридичних наук, начальник відділу Головного слідчого управління МВС України

Більше двох років назад на «теренах» вітчизняного законодавства з'явився новий КПК. З перших днів його застосування, новели кримінального процесуального законодавства зіштовхнулися із безмежним валом критики як зі сторони науковців, так і практичних працівників. Не дивлячись на труднощі, що виникли під час імплементації КПК, результати роботи підтверджують правильність

рішення щодо докорінного зміни законодавства в кримінальній юстиції.

Адже, лише у згаданий період слідчими ОВС до ЄРДР унесено понад 3,5 млн. заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, що становить понад 80 % від загальної кількості відповідних звернень, зареєстрованих усіма правоохоронними органами. Щомісяця реєструється 130 тис. правопорушень, щодня – майже 4,5 тис. Незважаючи на ускладнення процедури проведення процесуальних дій та об'єктивне збільшення навантаження на слідчих, ними закінчено розслідування майже півтора мільйона проваджень.

Як наслідок, лише у 2014 році судами першої інстанції розглянуто 136,3 тис. кримінальних справ (проваджень), з них 103,6 тис. розглянуто з ухваленням вироку. При цьому слідчими суддями під час досудового розслідування розглянуто 413,9 тис. клопотань слідчих, прокурорів та інших осіб. У тому числі розглянуто майже 50 тис. клопотань про застосування запобіжних заходів, з яких 86 % задоволено (43,3 тис.). Відповідно до статті 248 КПК слідчими суддями постановлено 98,2 тис. ухвал про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Водночас деякі питання залишаються проблемними, неоднозначно врегульованими та потребують внесення відповідних змін. У зв'язку з цим протягом останнього часу до КПК внесено ряд суттєвих змін: 1 – у 2012 році, 3 – у 2013 році, 12 – у 2014 році (з них 2 – втратило чинність) та уже 7 – у 2015 році (загалом 23 прийнято законів). Подібна тенденція свідчить і про подальше внесення змін до КПК.

Важливі зміни стосується запровадження інституту заочного провадження. Так, порядок спеціального кримінального провадження (in absentia) поширено також і на підозрюваних (обвинувачених), які перебувають на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО. На думку законодавця саме ці зміни дозволять ефективно застосовувати спеціальну конфіскацію в кримінальному судочинстві. При цьому виключною підставою для здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження визначено «ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук».

Чинна до останнього часу редакція КПК надавала можливість застосування інституту спеціального кримінального провадження лише за наявності відомостей про перебування злочинців поза межами України та результатів звернення до компетентних органів іноземних держав із запитами про видачу особи. Таку процедуру складно було б реалізувати, оскільки процедура екстрадиції, по-перше, займає значно часу, по-друге, не завжди держави, в яких переховуються від слідства особи, погодяться на їх видачу. Безумовно така складана юридична процедура жодним чином не сприяла ефективності та оперативності розслідування. Окрім цього подібні норми не надавали можливості притягнути до відповідальності злочинців, які переховуються на території Криму та окупованого Донбасу.

Разом з цим завдяки таким змінам прийнято в запропонованій редакції законопроектів, значно спроститься лише процедура здійснення спеціального провадження щодо осіб, які перебувають на підконтрольній території. Застосування спеціального провадження щодо осіб, які ухиляються від правосуддя за межами контрольованої Україною території так само набагато ускладненим.

Найбільшу складність для застосування спеціальних процедур становитиме саме повідомлення особи про її виклик на вимогу слідчого або судді. Адже осіб, які знаходитимуться на непідконтрольній Україні території, буде не так і легко повідомити у передбачений КПК спосіб про їх виклик. Ухиленням від слідства вважається лише умисне нез'явлення на виклик, а для цього – цей виклик необхідно отримати. Цю проблему зміни зовсім не вирішують. Натомість дозволяють застосовувати спеціальну процедуру до всіх інших громадян, які не переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО. Вбачається, що набагато дієвіше було б передбачити для таких осіб (які переховуються від правосуддя на окупованій території та зоні АТО) спрощений порядок вручення викликів до слідчого чи судді, аналогічний передбаченому в статті 297-5 КПК (навіть до винесення ухвали про спеціальне розслідування).

Важливими є й зміни щодо запровадження заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Відповідно до ч. 8 ст. 214 КПК відомості про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, повинні вноситися до Єдиного реєстру досудових розслідувань негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні від імені та в

інтересах такої юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК, або від імені такої юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 258 – 258-5 КК України. При цьому підслідність більшості указаних злочинів віднесена слідчим органів внутрішніх справ.

Серед важливих змін – норми спрямовані на забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України; особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції (відповідно до яких в зоні АТО повноваження слідчих суддів делеговано прокурорам); щодо удосконаленого порядку набуття процесуального статусу підозрюваного (особі, якій складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень) та інші.

Водночас практика роботи за новим КПК засвідчила необхідність подальшого внесення змін та доповнень до нього.

В першу чергу, це зумовлено значною завантаженістю слідчих (внаслідок необхідності розслідування заяв і повідомлень без ознак кримінального правопорушення), складністю та невиправданою тривалістю провадження окремих слідчих та процесуальних дій (обрання запобіжних заходів, повідомлення про підозру, відкриття матеріалів провадження) тощо.

З метою вирішення проблем практичної діяльності слідчих, оптимізації діяльності органів досудового розслідування, удосконалення порядку проведення окремих процесуальних дій МВС підготовлено відповідний законопроект (реєстраційний №4444 від 14.03.2014). Вказаним законопроектом пропонується: ліквідація процесуального керівництва прокурора під час досудового розслідування із залишенням функцій нагляду (ст. 36); розширення повноважень керівника органу досудового розслідування в частині витребування проваджень та скасування незаконних рішень слідчого (ст. 39); оптимізація повноважень слідчого щодо надання доручень оперативним підрозділам на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, об'єднання, виділення, а також відкриття матеріалів розслідування, самостійного повідомлення про підозру,

проведення освідчування та розпоряджатися матеріалами проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст.ст. 40, 41, 217, 241); законодавче урегулювання процесуального порядку заочного повідомлення особи про підозру (ст.ст. 42, 280, 281); розширення підстав тимчасового доступу до речей і документів (ст.ст. 159, 164, 165); спрощення порядку застосування запобіжних заходів (застосування особистого зобов'язання слідчим, за погодженням з прокурором) (ст.ст. 176, 177, 178, 179, 194); конкретизація підстав затримання особи без ухвали слідчого судді (ст. 208); удосконалення процедури початку досудового розслідування з можливістю 10-денного проведення перевірки заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення (ст. 214); повернення інституту усунення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення (профілактика злочинності) та введення адміністративної відповідальності за невиконання постанов слідчих посадовими особами; удосконалення механізму закриття кримінального провадження та передбачення порядку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності та амністії (ст.ст. 284, 286-1, 286-2).

Найближчим часом ефективній діяльності правоохоронних органів та суду, а також реалізації прав учасників кримінального провадження повинно посприяти запровадження спрощених порядків провадження (варіанти відповідного законопроекту нині жваво обговорюють експертні групи). Правом починати та здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків «у спрощеному порядку» повинні бути наділені співробітники оперативних та інших підрозділів ОВС.

Ефективному дотриманню прав учасників кримінального провадження та принципу процесуальної економії сприяє застосування нових кримінальних процесуальних інститутів. Зокрема, з направлених до суду проваджень кожне шосте – з угодами про примирення або визнання винуватості (лише протягом 2014 року до суду направлено 22,7 тис. обвинувальних актів з угодами про примирення (11,6 тис.) та про визнання винуватості (11,1 тис.), що становить 15,9 % від загальної кількості направлених до суду обвинувальних актів). Завдяки застосуванню інституту угод вже найближчим часом вдасться більшу частину проваджень вирішувати у спрощеному порядку.

Вже зареєстрований розроблений ГСУ МВС України законопроект „Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо вдосконалення порядку проведення досудового розслідування у формі дізнання» (реєстраційний №1221). Ним пропонується скасувати інститут кримінальних проступків, натомість запровадити спрощений порядок досудового розслідування ряду злочинів невеликої тяжкості, а саме у формі дізнання. Реалізація цієї ідеї дозволить здійснити спрощення досудового розслідування визначеного переліку злочинів, що сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового розслідування.

На сьогодні із загальної кількості розслідуваних злочинів тяжкі та особливо тяжкі складають лише чверть. Одночасно некваліфіковані крадіжки, шахрайства (частини 1 статей 185, 190 КК України) та легкі тілесні ушкодження (стаття 125 КК України) становлять майже 40 %.

Це призводить до того, що замість розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів слідчі змушені займатися досудовим розслідуванням правопорушень, які не становлять значної суспільної небезпеки. Запровадження спрощеного порядку розслідування злочинів указаної категорії дозволить розвантажити слідчий апарат та надасть можливість зосередити його діяльність на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів. При цьому здійснювати досудове розслідування у формі дізнання зможуть працівники оперативних служб та дільничні інспектори міліції.

Актуальним виглядає й прийняття законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення порядку здійснення досудового розслідування)» (реєстраційний №1220, також розроблений МВС України).

Як свідчить аналіз наукових та законотворчих позицій найбільш очікуваними змінами КПК у 2015-му році є: запровадження суду присяжних; об'єднання слідчих і оперативних підрозділів; запровадження інституту кримінальних проступків; вдосконалення питання тримання під вартою і допустимості доказів у підготовчому провадженні; обмеження строку тримання під вартою протягом судового розгляду.

Таким чином, незважаючи на позитивний досвід реалізації норм КПК, окремі питання залишаються не до кінця вирішеними і потребують розроблення законодавчих норм з урахуванням як наукових напрацювань, так і практичних потреб.